

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ІНТЕГРАТИВНОГО ФЕНОМЕНА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПРЕДМЕТА “ЗАХИСТ УКРАЇНИ”

2016]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> [in Ukrainian].

9. Ovadiuk, O. (2012). Samopidhotovka v umovakh hrupy prodovzhenoho dnia [Self-training in the conditions of the extended day group]. *Primary education*. No. 48. pp. 9–13. [in Ukrainian].

10. Pro zatverdzhennia Poriadku stvorennia hrup podovzhenoho dnia u derzhavnykh i komunalnykh zakladakh zahalnoi serednoi osvity: nakaz MON Ukrainy vid 25.06.2018 № 677 [On approval of the Procedure for creating extended day groups in state and municipal institutions of general secondary education: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 06/25/2018 No. 677]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0865-18#Text> [in Ukrainian].

11. Psykholohichna entsyklopediia [Psychological Encyclopedia]. (Ed.). O.M. Stepanov. Kyiv, 2006. 424 p. [in Ukrainian].

12. Tkachenko, M. & Holub, O. (2021). Ihrova diialnist u hrupi prodovzhenoho dnia [Game activity in an extended day

group]. *Psykhologo-pedahohichniy suprovid fakhovoho zrostantia osobystosti v systemi nepererвної profesiinoi osvity : materialy II Vseukrainskoi naukovopraktychnoi internet-konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (Berdiansk, 25–26.11.2021)* – Psychological and pedagogical support for professional growth of the individual in the system of continuous professional education: Proceedings of the II All-Ukrainian scientific and practical Internet conference with international participation (Berdiansk, 11/25–26/2021). (Eds.). I.A. Barbashova, L.H. Yaroshchuk. Berdiansk, pp. 221–224. [in Ukrainian].

13. Yaremchuk, N.Ia. & Kalitovska, O.A. (2019). Teoretychni zasady orhanizatsii hrupy prodovzhenoho dnia v pochatkovii shkoli [Theoretical principles of organizing an extended day group in primary school]. *Young scientist*, No. 10 (74). pp. 276–279. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.11.2025

УДК 378.147:373.011.3-051]:355.233

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.345331>

Сергій Вилков, доктор юридичних наук, старший викладач

кафедри педагогіки педагогічного факультету

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0328-9957>

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ІНТЕГРАТИВНОГО ФЕНОМЕНА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПРЕДМЕТА “ЗАХИСТ УКРАЇНИ”

У статті проаналізовано наукові підходи до трактування правової компетентності майбутнього вчителя “Захисту України”, виокремлено її ключові структурні компоненти: когнітивний, діяльнісний, ціннісний та рефлексивний. Обґрунтовано, що саме їхня взаємодія забезпечує цілісність і системність правової компетентності, а також визначає здатність майбутнього педагога застосовувати правові знання у професійній практиці, формувати правосвідомість та громадянську активність учнівської молоді. Зроблено висновок, що розвиток правової компетентності майбутніх учителів захисту України має ґрунтуватися на інтеграції правових знань із практичною діяльністю, ціннісними орієнтаціями та здатністю до саморефлексії.

Ключові слова: майбутній учитель; навчальний предмет “Захист України”; правова компетентність; структурні компоненти; професійна підготовка.

Лім. 14.

Serhiy Vilkov, Doctor of Sciences (Law), Senior Lecturer of the

Pedagogy Department, Faculty of Pedagogical Sciences,

Mykhaylo Drahomanov Ukrainian State University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0328-9957>

STRUCTURAL COMPONENTS OF LEGAL COMPETENCE AS AN INTEGRATIVE PHENOMENON OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF THE SUBJECT “DEFENSE OF UKRAINE”

The article examines the structural components of legal competence of future teachers of the subject “Defense of Ukraine” as a key prerequisite for their professional readiness to perform educational and formative functions in modern schools. The relevance of the study is determined by the growing importance of legal education and civic upbringing of young people in the context of ongoing social transformations and security challenges faced by Ukraine.

The article provides a theoretical analysis of scientific approaches to the definition of legal competence and identifies its essential characteristics. It is emphasized that legal competence of a future teacher should be viewed as an integrated, multidimensional system that combines knowledge of legal norms and regulations (cognitive component), the ability to apply these norms in professional pedagogical practice (activity-based component), orientation towards universal democratic and humanistic values (value-oriented component), as well as the ability to critically evaluate one's own professional actions and improve them in accordance with legal and ethical standards (reflexive component).

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ІНТЕГРАТИВНОГО ФЕНОМЕНА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПРЕДМЕТА “ЗАХИСТ УКРАЇНИ”

Particular attention is paid to the role of these components in shaping the readiness of future teachers of “Defense of Ukraine” to create a safe and law-abiding educational environment, to protect the rights of students, and to foster legal awareness, civic responsibility, and patriotism among school youth. It is substantiated that the development of legal competence in this category of teachers requires not only theoretical training but also the integration of practical activities, value-based orientations, and reflective practices.

The study concludes that the legal competence of future teachers of “Defense of Ukraine” should be understood as a holistic phenomenon that ensures both professional effectiveness and the implementation of the broader educational mission of fostering responsible citizens capable of defending democratic values and the sovereignty of the state.

Keywords: future teacher; academic subject “Defense of Ukraine”; legal competence; structural components; professional training.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми визначення структурних компонентів правової компетентності майбутнього педагога зумовлена сучасними громадянськими викликами та потребами розвитку правової держави в Україні. У процесі утвердження демократичних цінностей особливе значення набуває формування високого рівня правової культури та правосвідомості, адже саме педагог виступає не лише носієм знань, а й прикладом громадянської позиції для учнів. Його правова компетентність безпосередньо впливає на формування у молодого покоління відповідального ставлення до своїх прав та обов’язків, готовності діяти в межах закону, поважати права інших.

Водночас у професійних стандартах і концепції “Нова українська школа” наголошується на необхідності здатності вчителя орієнтуватися в правовому полі, знати законодавчу базу освітньої діяльності, захищати права дітей та запобігати правовим конфліктам. Проте в науково-педагогічній літературі не існує єдності щодо структури правової компетентності, адже її компоненти (знання, уміння, навички, цінності, досвід) трактуються по-різному, що створює потребу в систематизації та чіткому визначенні змісту даного поняття. Отже, уточнення структурних компонентів правової компетентності є важливою умовою удосконалення професійної освіти педагогів і формування покоління учнів, зорієнтованих на демократичні цінності та верховенство права.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема визначення та формування правової компетентності майбутніх педагогів знайшла відображення у працях багатьох українських науковців. Зокрема, О. Армейський досліджував сутність і структуру правової компетентності вчителів технологій, виокремлюючи її ключові складові та обґрунтовуючи їх значення у професійній діяльності педагога. О. Поліщук у своїх роботах зосередила увагу на мотиваційно-ціннісному, когнітивно-комунікативному та практично-діяльнісному компонентах правової компетентності майбутніх менеджерів, підкреслюючи їх роль у професійному становленні. Л. Цибулько та П. Шевцов розглядали теоретичні аспекти формування правової компетентності майбутніх учителів трудового навчання й

технологій, акцентуючи увагу на здатності педагога діяти в межах правового поля, вирішувати конфлікти та приймати обґрунтовані рішення. Н. Гуменна та Н. Калинюк вивчали правову компетентність як складову професійної підготовки студентів-медиків, визначивши її структурні компоненти (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, а також рефлексивно-оцінковий). Я. Кічук аналізував особливості формування правової компетентності соціальних педагогів, а Л. Кравченко зосередила увагу на співвідношенні понять “правова культура” і “правова компетентність”, що дозволило уточнити їх спільні та відмінні риси. С. Перова у своїх дослідженнях розкрила зміст соціально-правової компетентності майбутніх учителів-філологів, до складу якої увійшли знання, правосвідомість та вміння застосовувати правові норми у професійній діяльності. Важливим є також внесок С. Бикової та І. Огороднійчук, які здійснили узагальнений огляд українських досліджень із проблеми формування правової компетентності, систематизували підходи до визначення її структури та компонентів.

Мета статті – визначення структурних компонентів правової компетентності майбутнього вчителя предмета “Захист України” та з’ясування їх ролі у формуванні професійної готовності педагога до ефективної освітньої діяльності в умовах сучасних суспільних викликів.

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз праць О. Армейського, Н. Бакланової, І. Галдецької, Л. Грищенка [1; 2; 4; 5] та ін. дозволив визначити правову компетентність майбутнього вчителя предмета “Захист України” як інтегроване особистісно-професійне утворення, що поєднує систему правових знань, умінь та навичок із сформованими ціннісними орієнтаціями і здатністю до критичного осмислення власної педагогічної діяльності. Вона передбачає не лише обізнаність із законодавчими нормами, що регулюють освітню, військово-патріотичну та громадянську сфери, але й уміння ефективно застосовувати їх у практичних ситуаціях освітнього процесу.

Ключовим результатом сформованості правової компетентності є готовність майбутнього педагога до створення безпечного та правомірного освітнього середовища, захисту прав і свобод учасників освітнього процесу, формування правосвідомості та

громадянської відповідальності учнівської молоді. У цьому контексті правова компетентність розглядається не лише як складова професійної підготовки, але й як вагомий чинник виховання патріотизму, правової культури й активної громадянської позиції.

У працях українських науковців простежується різноманітність підходів до визначення структури правової компетентності, що свідчить про багатогранність цього феномену та складність його формування у процесі професійної підготовки. Так, Д. Коваленко, аналізуючи формування професійно-правової компетентності майбутніх інженерів-педагогів, пропонує трикомпонентну модель, до якої входять когнітивний, особистісно-ціннісний та діяльнісний компоненти [7, 72].

І. Огороднійчук визначає структуру правової компетентності як трирівневу систему, що включає мотиваційно-ціннісний, змістовий та діяльнісний компоненти [9]. Мотиваційно-ціннісний рівень відображає ставлення особистості до права і передбачає настанову на дотримання закону у професійній та суспільній діяльності, переконаність у необхідності правомірної поведінки, почуття відповідальності за виконання правових норм, нетерпимість до їх порушення та здатність орієнтуватися у чинному законодавстві. Змістовий компонент охоплює знання основних юридичних понять і термінів, розуміння їх сутності та вміння застосовувати у професійній практиці, розвинене правове мислення, обізнаність у законодавстві, що регулює фахову діяльність, а також знання ознак і видів правопорушень у відповідній сфері. Діяльнісний компонент зосереджується на практичному використанні правових знань: умінні чітко й логічно формулювати власні думки, брати участь у дискусіях, налагоджувати конструктивні взаємини з колегами та підлеглими, а також застосовувати правові знання у вирішенні професійних завдань [9, 217].

О. Гура розширює бачення структури, акцентуючи увагу на специфіці діяльності науково-педагогічних працівників вищої школи й виокремлюючи аналітико-прогностичну, організаційно-управлінську, правовиховну, профілактичну та правозахисну складові, які в комплексі формують системний характер правової компетентності [6].

У свою чергу, О. Армейський, розглядаючи підготовку вчителів технологій, визначає мотиваційно-ціннісний (професійно-правові цінності, мотиви пізнання правових основ суспільних відносин, особистісна орієнтація на правомірність професійної діяльності та захист прав учнів), когнітивно-діяльнісний (професійно-правові знання й уміння, інтегровані у загальносоціальну, загальнопрофесійну та спеціалізовану діяльність учителя в межах правового поля) та особистісно-рефлексивний (якості, що забезпечують ефективність професійної

діяльності, здатність до рефлексивного аналізу власних дій, критичної оцінки їхніх наслідків і корекції правових взаємин) компоненти. Його підхід підкреслює значення професійно-правових цінностей і мотивів, інтеграцію правових знань у професійну діяльність та здатність педагога до само-рефлексії і корекції власних дій [1].

Отже, у різних підходах можна побачити спільні риси: більшість авторів виділяють когнітивний, ціннісно-мотиваційний та діяльнісний аспекти правової компетентності. Водночас існують і відмінності, пов'язані з професійною специфікою: у науково-педагогічних працівників більше уваги приділяється управлінським і виховним функціям (О. Гура), у вчителів технологій – рефлексивним і практичним аспектам (О. Армейський), що свідчить про те, що правова компетентність має універсальну основу, але її структурні компоненти варто конкретизувати відповідно до майбутньої професійної діяльності.

У контексті попередніх підходів до структури правової компетентності варто звернути увагу на позицію О. Поліщука, який виокремлює когнітивно-комунікативний та практично-діяльнісний компоненти [11].

Когнітивно-комунікативний компонент поєднує знання з особистісними якостями студента, такими як сприйнятливість до правової інформації, комунікативність, здатність планувати та критично оцінювати власну діяльність. Він охоплює як уміння застосовувати правові знання (зокрема у сфері прав людини та громадянина) для розв'язання професійних ситуацій і аргументованого відстоювання позиції на основі норм права, так і навички ефективної та толерантної взаємодії у спілкуванні.

Практично-діяльнісний компонент виступає “рушійною силою” професійного становлення майбутнього фахівця, оскільки поєднує мотиваційно-вольові якості з активною позицією в соціально-правовій сфері. Він виявляється у здатності орієнтувати свою поведінку відповідно до правових норм, реалізовувати правові знання на практиці, проявляти ініціативність і брати участь у правових заходах та молодіжних організаціях [11, 74–75].

Таким чином, підхід О. Поліщука корелює з попередніми висновками (Д. Коваленка, О. Армейського, О. Гури), адже так само підкреслює інтегративний характер правової компетентності, яка поєднує знання, цінності, особистісні якості й практичну активність. Водночас акцент на комунікативному аспекті та соціальній активності розширює загальну картину, показуючи значення правової компетентності не лише у професійній діяльності, а й у громадянському житті.

Н. Бакланова у своїх дослідженнях пропонує трикомпонентну структуру правової компетентності педагога, яка охоплює теоретичний, практичний

та особистісний рівні [2, 117–118]. Теоретичний компонент, на її думку, становить основу правової підготовки, оскільки передбачає володіння системою загальноправових знань, що слугують фундаментом для професійної діяльності. Практичний компонент пов'язаний із формуванням умінь і навичок, необхідних для вирішення правових завдань у педагогічній практиці, тобто орієнтований на функціональну готовність діяти у правовому полі. Особистісний компонент, у свою чергу, інтегрує професійно-світоглядні орієнтації, поведінкові характеристики й індивідуально-значущі якості вчителя, які визначають його ставлення до права, гуманістичну спрямованість та рівень самооцінки [2, 117–118].

Таким чином, у концепції Н. Бакланової правова компетентність постає як цілісне поєднання знань, практичних умінь і внутрішніх якостей, що забезпечує здатність педагога ефективно діяти в межах правових норм.

Порівнюючи цю позицію з трактуваннями інших науковців, можна простежити як спільні риси, так і відмінності. Подібно до підходів Д. Коваленка, О. Поліщук та О. Армейського, Н. Бакланова виділяє когнітивний (знання), діяльнісний (уміння і навички) та особистісний (цінності, установки, якості) аспекти, підтверджуючи універсальність такої тріади в розумінні правової компетентності.

Водночас її концепція вирізняється акцентом на гуманістичній спрямованості та адекватній самооцінці педагога, що розширює уявлення про особистісний компонент у порівнянні з іншими дослідниками. Якщо у Д. Коваленка особистісно-ціннісний компонент зосереджений на правових орієнтаціях і мотивах, а в О. Армейського – на рефлексії та здатності до критичного аналізу дій, то в Н. Бакланової наголос зроблено на гармонійному поєднанні правової свідомості з морально-гуманістичними цінностями та поведінковими характеристиками, що свідчить про прагнення поєднати правову компетентність із більш широким особистісним розвитком педагога, що робить її підхід особливо цінним у контексті виховання громадян демократичного суспільства.

Своєю чергою, І. Галдецька пропонує більш деталізовану модель правової компетентності вчителя як суб'єкта освітніх правовідносин, яка передбачає чотири взаємопов'язані складові [4]. Насамперед, мотиваційно-ціннісний компонент розкриває потребу педагога у правовій інформації, його позитивне ставлення до права, прагнення до правової самоосвіти, формування стійких правових переконань та готовності до здійснення правового виховання учнів. Когнітивний компонент відображає знання у сфері права: від положень Конституції України та освітнього законодавства до основ теорії держави і права та окремих галузей (адміністративного, ци-

вільного, трудового, екологічного, кримінального, сімейного). Комунікативний компонент характеризує здатність учителя до ефективної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, зокрема учнями, батьками та колегами, з урахуванням їхніх особистісних особливостей і правових орієнтацій. Нарешті, діяльнісно-рефлексивний компонент забезпечує аналітичні вміння педагога: здатність відбирати, узагальнювати та інтерпретувати правову інформацію, інтегрувати її у зміст навчальних предметів, застосовувати правові поняття у міждисциплінарному контексті, критично оцінювати правові джерела та поширювати їх серед учасників освітнього процесу [4].

Узагальнюючи підходи двох дослідниць, можна відзначити, що Н. Бакланова акцентує увагу на узагальнених складових правової компетентності (знання, уміння, особистісні якості), тоді як І. Галдецька пропонує більш розгорнуту й багатогранну структуру, яка охоплює як мотиваційно-ціннісні й когнітивні аспекти, так і комунікативно-рефлексивні характеристики, що свідчить про поступовий розвиток наукових підходів: від загального окреслення базових елементів правової компетентності до глибшого аналізу її змісту та функціональної значущості у професійній діяльності вчителя. Обидва підходи взаємодоповнюють один одного, розкриваючи правову компетентність як цілісне утворення, що інтегрує знання, цінності, професійні орієнтації, практичні вміння та здатність до критичного саморефлексивного мислення.

Схожим за логікою виокремлення структурних компонентів правової компетентності є підхід В. Ситяніна, який досліджуючи структуру правової компетентності науково-педагогічних працівників вищої школи, пропонує розглядати її як систему, що складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивного та поведінкового. Мотиваційно-ціннісний компонент охоплює правову мотивацію та орієнтацію, сформований інтерес і особистісний сенс у здобутті правових знань, усвідомлене ставлення до права як суспільної та професійної цінності, а також позитивні правові установки [12]. Когнітивний компонент відображає рівень теоретичної підготовки, що визначається повнотою та системністю правових знань, умінням аналізувати та узагальнювати правову інформацію, порівнювати факти й явища, а також глибиною й міцністю правового мислення. Поведінковий компонент безпосередньо пов'язаний із практичною реалізацією правових знань – уміннями та навичками застосування правових норм у професійній діяльності, здатністю забезпечувати її ефективність та проявляти правову комунікативність [12, 8].

Л. Грищенко, досліджуючи формування правової культури майбутніх учителів у навчально-ви-

ховному середовищі педагогічного коледжу, визначає кілька ключових компонентів цього процесу [5]. Ціннісно-орієнтаційний компонент відображає розуміння сутності права та морального змісту закону, що зумовлює солідарність особистості з правовими нормами суспільства, усвідомлення аморальності протиправної поведінки, потребу у чіткому й послідовному дотриманні правових вимог, а також активне несприйняття порушників законності. Імперативно-когнітивний компонент пов’язаний із рівнем правових знань, їх науковим і системним формуванням, що сприяє не лише ефективній життєдіяльності в сучасних соціально-економічних умовах, але й становленню правового мислення. Діяльнісно-поведінковий компонент характеризується здатністю до відповідальної та креативної правової поведінки, умінням застосовувати правові норми у практичній діяльності, здійснювати юридичний контроль дій і вчинків учасників освітнього процесу. Нарешті, особистісно-рефлексивний компонент відображає рівень саморозвитку, самооцінювання і самоконтролю у процесі професійного становлення, включає формування комунікативної культури, розвиток здатності до рефлексії та професійної мобільності [5, 87–92].

Відтак, Л. Грищенко, досліджуючи правову культуру майбутніх педагогів, підкреслює ціннісно-орієнтаційний та імперативно-когнітивний виміри, які формують основу правового мислення й внутрішньої позиції особистості. Водночас у її моделі важливе місце посідають діяльнісно-поведінковий і особистісно-рефлексивний компоненти, що вказує на необхідність поєднання правових знань із практичною поведінкою, критичним самоконтролем і здатністю до професійної мобільності [5].

Таким чином, усі три підходи узгоджуються у визнанні багатокомпонентності правової компетентності, яка включає знання, цінності, уміння та особистісні якості. Водночас, якщо Бакланова акцентує на базових елементах, І. Галдецька розширює їх через освітньо-практичний контекст, а Л. Грищенко робить наголос на внутрішніх переконаннях, моральних орієнтаціях і культурному вимірі правової компетентності. Це дозволяє розглядати правову компетентність педагога як інтегративний феномен, що поєднує когнітивні, практичні, ціннісні та рефлексивні аспекти й водночас є основою його професійної та громадянської позиції.

Р. Курок, досліджуючи правову компетентність педагогічних працівників економічних коледжів, пропонує її структурувати на кілька взаємопов’язаних компонентів [8]. До мотиваційно-ціннісного він відносить усвідомлення значущості правового статусу педагога й громадянина, потребу постійного оновлення знань та підвищення рівня правової культури як власної, так і студентської спільноти. Інноваційно-когнітивний компонент

пов’язаний з оволодінням положеннями Конституції України, правами і свободами людини, основами національних і міжнародних правових актів в освітній сфері, а також сучасними підходами до правового виховання. Діяльнісний аспект відображає практичні уміння застосовувати правові норми у професійній діяльності, організовувати навчальний процес у межах законодавства та забезпечувати соціально-правовий захист учасників освітнього середовища. Емоційно-вольовий характеризується готовністю активно реалізовувати правові знання, нетерпимістю до неправомірних дій та здатністю отримувати моральне задоволення від правомірної поведінки. Нарешті, особистісно-рефлексивний компонент охоплює риси, що формують зрілість і професійну відповідальність педагога, серед яких – чесність, порядність, ініціативність, самоконтроль та здатність до критичної самооцінки [8, 305–306].

Висновки. Узагальнюючи, можна стверджувати, що всі розглянуті підходи акцентують на взаємозв’язку когнітивної, ціннісної, діяльнісної та рефлексивної складових правової компетентності, водночас відмінності полягають у ступені деталізації та розстановці акцентів, що свідчить про багатовимірний характер правової компетентності, яка не зводиться лише до володіння знаннями з основ права, а передбачає їхнє практичне застосування у різних педагогічних ситуаціях, критичне осмислення власної діяльності та усвідомлення особистої відповідальності за результати освітнього процесу.

Таким чином, правова компетентність вчителя захисту України постає як інтегрована система, що поєднує: когнітивний компонент (обізнаність із законодавчими нормами, що регулюють освітню сферу та суспільне життя загалом); діяльнісний компонент (здатність застосовувати правові знання у практиці викладання, вирішенні конфліктних ситуацій, захисті прав та інтересів учнів); ціннісний компонент (формування вчителем орієнтації на пріоритет права, справедливості, гуманізму, демократії); рефлексивний компонент (уміння аналізувати власні дії, оцінювати їх з погляду законності та моральності, вдосконалювати власну педагогічну практику).

Отже, правова компетентність вчителя захисту України є не лише професійною характеристикою, а й важливим фактором формування правосвідомості молодого покоління. Вона забезпечує створення безпечного, правового та морального освітнього середовища, сприяє вихованню в учнів поваги до закону, прав людини і громадянина, а також формуванню активної громадянської позиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Армейський О.С. Розвиток правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2018. 20 с.

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ІНТЕГРАТИВНОГО ФЕНОМЕНА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПРЕДМЕТА “ЗАХИСТ УКРАЇНИ”

2. Бакланова Н.М. Формування правової компетентності майбутніх учителів. *Освітологічний дискурс*. 2016. № 2 (14). С. 115–124.
3. Бикова С.В., Огороднічук І.А. Формування правової компетентності : погляд українських дослідників. *Регіональна політика : історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика: зб. наук. праць: в 3 ч. / Третя міжнародна наук.- практ. конф. Київ, 22–23 листопада 2017 р.* С. 15–16. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/7095>
4. Галдєцька І.Г. Теоретичні основи формування правової компетентності у майбутніх учителів як педагогічна проблема. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. Вип. 28. С. 265–269.
5. Грищенко Л.В. Формування правової культури майбутніх учителів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04; Полтав. нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. Полтава, 2020. 19 с.
6. Гура О.І. Загальнонаукові підходи до визначення сутності професійної компетентності педагога. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр.* Вип. 35. Запоріжжя, 2005. С. 7–14.
7. Коваленко Д.В. Професійно-правова компетентність майбутнього інженера-педагога як результат професійно-правової підготовки фахівця. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2015. № 1. С. 69–74.
8. Курок Р.О. Теоретичні і методичні основи розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2022. 569 с.
9. Огороднічук І.А. Новітні підходи щодо формування правової компетентності майбутніх інженерів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія “Педагогіка психологія”*. Педагогічні науки. 2019. № 2 (18). С. 215–219.
10. Перова С.В. Соціально-правова компетентність майбутніх учителів-філологів. *Дидаскал: часопис кафедри педагогіки ПДПУ імені В. Г. Короленка*. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2015. Вип. 15. С. 265–270.
11. Поліщук О. Сутність та структура правової компетентності майбутніх менеджерів у вищих аграрних навчальних закладах. *Молодь і ринок*. 2018. № 2 (157). С. 73–80.
12. Ситянін В.В. Формування правової компетентності науково-педагогічних працівників вищої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ун-т менедж. освіти НАПН України. Київ, 2010. 21 с.
13. Розіна Н.В. Формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Київ, 2016. 21 с.
14. Янчук Н.Д. Правова компетентність як складова професійного росту сучасного педагога. Професійна компетентність сучасного педагога: методологія, теорія, методика, практика: монографія. Одеса: Видавець Букаєв В. В., 2019. С. 159–173.
15. Bykova, N.M. (2016). Formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv [Formation of legal competence of future teachers]. *Educational discourse*. No. 2 (14). pp. 115–124. [in Ukrainian].
16. Bykova, S.V. & Ohorodniichuk, I.A. (2017). Formuvannia pravovoi kompetentnosti: pohliad ukrainskykh doslidnykiv [Formation of legal competence: the view of Ukrainian researchers]. *Rehionalna polityka : istoriia, polityko-pravovi zasady, arkhitektura, urbanistyka: zb. nauk. prats: v 3 ch. / Tretia mizhnarodna nauk.-prakt. konf. – Kyiv, 22 – 23 lystopada 2017 r. – Regional policy: history, political and legal foundations, architecture, urbanism: collection of scientific works: in 3 parts / Third international scientific-practical conference Kyiv, November 22–23, 2017.* pp. 15–16. Available at: <https://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/7095> [in Ukrainian].
17. Haldetska, I.H. (2014). Teoretychni osnovy formuvannia pravovoi kompetentnosti u maibutnix uchyteliv yak pedahohichna problema [Theoretical foundations of the formation of legal competence in future teachers as a pedagogical problem]. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Series 19: Correctional pedagogy and special psychology*. Vol. 28. pp. 265–269. [in Ukrainian].
18. Hryshchenko, L.V. (2020). Formuvannia pravovoi kultury maibutnix uchyteliv u navchalno-vykhovnomu seredovyshchi pedahohichnoho koledzhu [Formation of the legal culture of future teachers in the educational environment of a pedagogical college]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Poltava, 19 p. [in Ukrainian].
19. Hura, O.I. (2005). Zahalnonaukovi pidkhody do vyznachennia sutnosti profesiinoi kompetentnosti pedahoha [General scientific approaches to determining the essence of a teacher's professional competence]. *Pedagogy and psychology of creative personality formation: problems and searches: collection of scientific works*. Vol. 35. Zaporizhzhia, pp. 7–14. [in Ukrainian].
20. Kovalenko, D.V. (2015). Profesiino-pravova kompetentnist maibutnoho inzhenera-pedahoha yak rezultat profesiino-pravovoi pidhotovky fakhivtsia [Professional and legal competence of a future engineer-pedagogue as a result of professional and legal training of a specialist]. *Scientific notes. Series: Pedagogy*. No. 1. pp. 69–74. [in Ukrainian].
21. Kurok, R.O. (2022). Teoretychni i metodychni osnovy rozvytku pravovoi kompetentnosti pedahohichnykh pratsivnykiv ekonomichnykh koledzhiv [Theoretical and methodological foundations of the development of legal competence of pedagogical workers of economic colleges]. *Doctor's thesis*. Kyiv, 569 p. [in Ukrainian].
22. Ohorodniichuk, I.A. (2019). Novitni pidkhody shchodo formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnix inzheneriv [Latest approaches to the formation of legal competence of future engineers]. *Bulletin of the Alfred Nobel University. Series “Pedagogy Psychology”*. *Pedagogical sciences*. No. 2 (18). pp. 215–219. [in Ukrainian].
23. Perova, S.V. (2015). Sotsialno-pravova kompetentnist maibutnix uchyteliv-filolohiv [Socio-legal competence of future philology teachers]. *Didaskal: journal of the Department of Pedagogy of the V.H. Korolenko Ukrainian State University*. Poltava, Vol. 15. pp. 265–270. [in Ukrainian].
24. Polishchuk, O. (2018). Sutnist ta struktura pravovoi kompetentnosti maibutnix menedzheriv u vyshchykh ahrarnykh navchalnykh zakladakh [The essence and structure of

РОЗБУДОВА КАР'ЄРИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: НАУКОВІ РОЗВІДКИ ТА ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

legal competence of future managers in higher agricultural educational institutions]. *Youth & market*. No. 2 (157). pp. 73–80. [in Ukrainian].

12. Sytianin, V.V. (2010). Formuvannia pravovoi kompetentnosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv vyshchoi shkoly [Formation of legal competence of scientific and pedagogical workers of higher education]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 21 p. [in Ukrainian].

13. Rozina, N.V. (2016). Formuvannia sotsialno-pravovoi kompetentnosti maibutnikh kvalifikovanykh robitnykiv u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh [Formation

of socio-legal competence of future skilled workers in vocational and technical educational institution]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 21 p. [in Ukrainian].

14. Ianchuk, N.D. (2019). Pravova kompetentnist yak skladova profesiinoho rostu suchasnoho pedahoha [Legal competence as a component of the professional growth of a modern teacher]. Professional competence of a modern teacher: methodology, theory, technique, practice: monograph. Odesa, pp. 159–173. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.10.2025

УДК 378.091:005.963.2

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.345339>

Валерія Міляєва, доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6107-2778>
Світлана Яшник, доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри психології
Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2689-3954>

РОЗБУДОВА КАР'ЄРИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: НАУКОВІ РОЗВІДКИ ТА ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

У статті актуалізована проблема кар'єрного становлення учнівської молоді, зважаючи на нові виклики пов'язані з воєнним станом в Україні. Зазначено, що відсутність належного супроводу з боку педагогічних працівників розглядається як чинник, що не сприяє формуванню здатності учнів адекватно оцінювати і розуміти свої професійні прагнення, що зумовлює майбутні професійні розчарування та невдачі.

У дослідженні проаналізовано основні напрямки сучасного управління структурою профорієнтації учнівської молоді у кризових умовах. Обґрунтована методологія підготовки старшокласників до свідомого вибору професії. Визначено індикатори успішності реалізації програми підготовки старшокласників до свідомого вибору професії. Визначено поняття професійного менторства, що обґрунтовує необхідність участі та залучення до питань профорієнтаційної роботи. Представлена програма підготовки учнівської молоді до свідомого вибору професії та побудови кар'єри, яка ґрунтується на комплексності заходів і вдосконаленні підходів орієнтованих на формування компетентності педагогічних працівників з питань профорієнтації учнів.

Ключові слова: стратегічний план діяльності МОН; кар'єра; професійний вибір; професійне самовизначення; розбудова кар'єри молоді; професійне менторство; кар'єрне консультування.

Рис. 5. Табл. 1. Літ. 20.

Valeria Milaeva, Doctor of Sciences (Psychology), Professor,
Professor of the Psychology Department,
National University of Life Resources and Environmental Management of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6107-2778>
Svetlana Yashnyk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor,
Professor of the Psychology Department,
National University of Life Resources and Environmental Management of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2689-3954>

CAREER DEVELOPMENT OF YOUTH STUDENTS: SCIENTIFIC RESEARCH AND PRACTICAL RECOMMENDATIONS

The article updates the problem of career development of students, taking into account the new challenges associated with martial law in Ukraine. It is noted that the lack of proper support and mentoring from teachers is considered a factor that does not contribute to the formation of students' ability to adequately assess and understand their professional aspirations, which leads to future professional disappointments and failures.

The study analyzes the main directions of modern management of the structure of career guidance for students in crisis conditions. The methodology for preparing high school students for a conscious choice of profession is substantiated. Indicators